

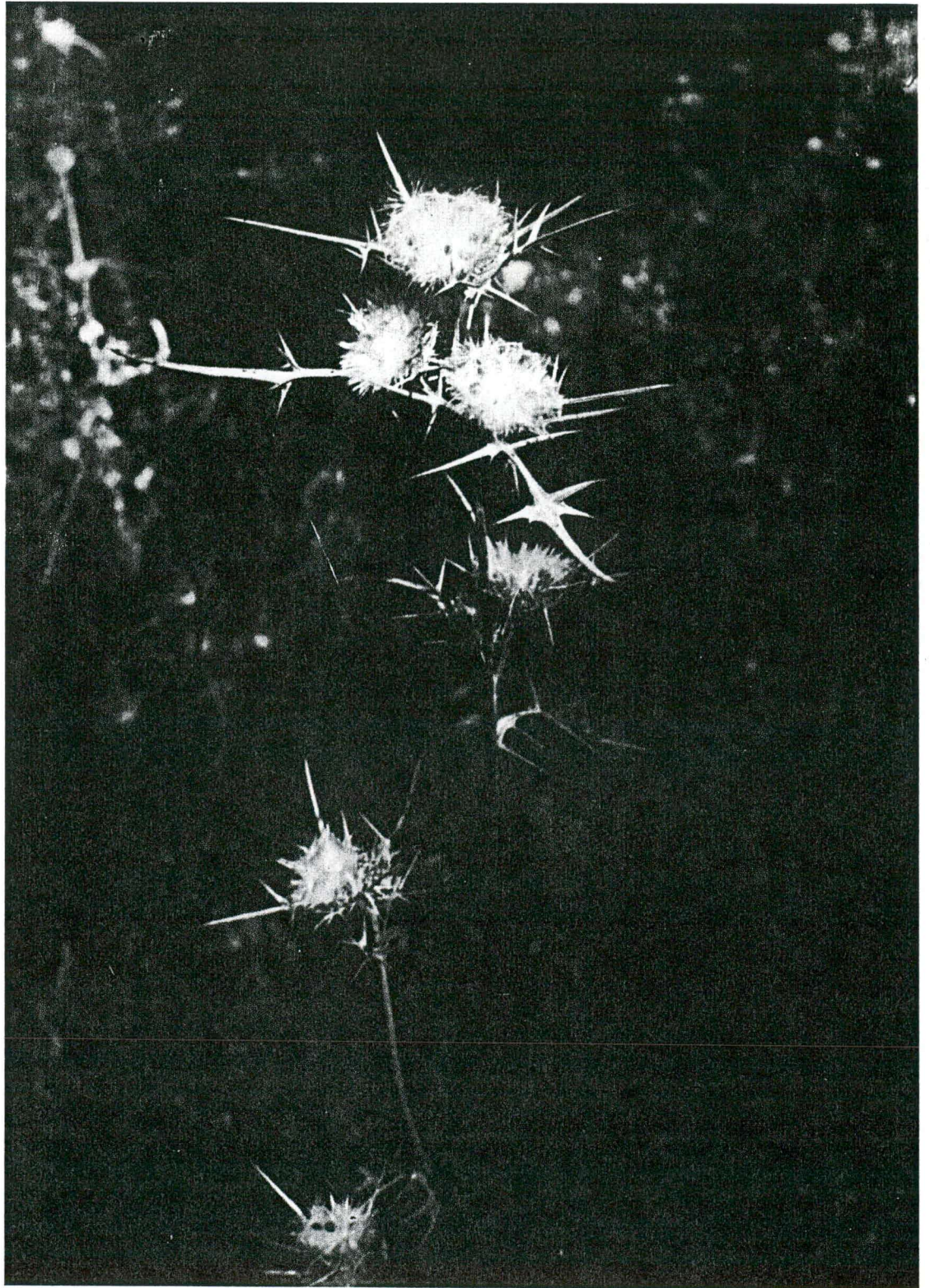

בן דויד צבי ודורה. נולד ביום ט"ו במרחשון תרצ"ו (12.11.1935) בג'נבה אשר בשווייץ. בגיל עשר נתייתם מאביו, שהיה מהנדס מכונות, ואז עלה לארץ עם אמו ושתי אחיותיו; זה היה אחרי שלמד בבית-ספר יסודי בג'נבה. בבואו לארץ המשיך את לימודיו בכפר-הנוער בן-שמן ולאחר-מכן למד בבית-הספר התיכון העירוני ד' וסיים את לימודיו בשנת 1954. היה חובב מוסיקה, הרבה לקרוא ואף שלח ידו באמנות הציור.

כבר בהיותו בכפר הנוער בן-שמן ובלמדו בבית-הספר התיכון התבלט מיכאל בהליכותיו המיוחדות בהיענותו לכל בקשת עזרה ובמילוי כל עבודה שהוטלה עליו. באוגוסט 1954 גויס לצה"ל והשתתף במספר קורסים למפקדי-טנקים ולקציני-שריון. בשנת 1955 הוענקה לו תעודת "חייל מצטיין" על-ידי הנשיא יצחק בן-צבי ז"ל. בפרוץ מערכת-סיני בשנת 1956 השתתף בה כמפקד-מחלקה והוא בדרגת סגן. עם סיום השירות נתקבל לטכניון העברי בחיפה ולמד בו בהצלחה בפקולטה לארכיטקטורה, מקצוע אשר עליו חלם עוד בילדותו ואשר מילא את חייו תוכן עשיר והעניק לו סיפוק רב. בטכניון נמנה עם הסטודנטים המצטיינים בלימודים וביחסיו החברתיים הנאים למוריו ולחבריו כאחד. עדין-נפש היה וצנוע ולא נהג לספר על עצמו או על עבודותיו. בשנת 1961 סיים את לימודיו כמוסמך בארכיטקטורה ונסע לשווייץ להשתלמות. שם שהה שנתיים ובשנת 1964 חזר לארץ והתחיל לעבוד כאדריכל בתל-אביב. החל מספטמבר 1966 הקדיש את זמנו ומרצו לעבודות-תיכנון עצמאיות. במיוחד הורגשה רגישותו האסתטית בגישתו לפתרונות ארכיטקטוניים בכל הסובב אותו. הוא היה בעל חוש ביקורת עצמית אולם לא סבל ביקורת לשמה אלא חיפש ודרש גישה קונסטרוקטיבית. הוא ידע להילחם על דעתו וגישתו אם רק שוכנע בצדקתם. בדעותיו היה פציפיסט וחלם על שיכון שלום באיזורנו. אבל עם פרוץ מלחמת ששת הימים נקרא לדגל, יצא אליה והשתתף בכל הקרבות בדרום הארץ ובסיני כלוחם אמיץ — ונפל בקרב שהתחולל על גדות תעלת-סואץ ביום ל' בסיון תשכ"ז (8.7.1967) ימים מספר לפני שחרור יחידתו מן השירות. הגיח אשה ושני ילדים פעוטים. הובא למנוחת-עולמים בבית-הקברות הצבאי בקרית שאול. בין עבודות התיכנון שלו יש לציין בית-מגורים גדול בג'נבה הכולל גם מרכז קהילתי. כן תיכנן את בית-העם ברשפון פרט לבתי-דיור פרטיים במקום ובסביבה. בספר "פרחים עצובים", שהוציא בית-הספר התיכון העירוני ד' בתל-אביב לזכר בוגריו שנפלו, הוקדשו כמה עמודים לסיפור-חייו ולכמה ממכתביו. כן הובאו תולדותיו בספר "על במותיך חלל" בהוצאת חברים לנשק. זכרו הועלה בחוברת לזכר בני רמת-השרון שנפלו ואף בבטאון אגודת האינג'נירים והארכיטקטים. גם בכרך ד' של "גילי אש", ילקוט עזבונו של הבנים שנפלו במערכות-ישראל, הובא מעזבונו.

1908 4/21

א

יום א', 11.11.1956

למרים היקרה,

סוף סוף יש לי היום זמן לכתוב, לפחות מספר שורות. קודם כל אני בריא ושלם ובמצב רוח טוב למדי — מה שקוראים „מורל גבוה“, בשפה צבאית. אולם העתיד נראה שחור למדי, לפי מה שמספרים, ומתהלכות כאן שמועות שכל אחת מהן פנטסטית יותר מן השאר. יש סברה כי נשאר כאן „חיל-מצב“ במשק כמה זמן. מכאן יוצא שבחורף זה לא יהיה לנו גשם, כי כאן אין הגשם יורד, ולמולנו אין אבק — רק חול. ובמרחק כמה קילומטרים מכאן (במשקפת) אנו רואים מונומנט גדול לזכרו של פרדיננד לספס, בכניסה לאיסמעיליה. העיקר (בשבילנו לפחות) שהמלאכה נסתיימה ויש לקוות שהכל יישאר שקט. המלאכה היתה קלה למדי, תודות לעמיתיו של מיכה¹ שטיהרו לנו את הדרכים לפנינו. כשנתראה — אני מקווה בקרוב — יהיה לי הרבה לספר. כל מה שראיתי עד עתה, תוך שבוע, שכנע אותי שכל עוד תהיה מלחמה אין מה לדבר על תרבות או על ציביליזציה. זה נורא...

ב²

ג'נבה, 12.6.1962

— — —

הערב חציתי במקרה את כיכר מולרד ופתאום שאלתי את עצמי בקול רם למחצה: לכל הרוחות, מה אני עושה כאן? איך שיהיה, יש בי, ואולי גם בך (כנראה שיש), קומפלכס של „כפילות מולדת“. בשום אופן איני מצליח, ואני מנסה (האמיני לי) להרגיש כאן כבמקום זר, כבארץ זרה, כמו ב„חוף-לארץ“. השרשים של עשר שנות ילדות עמוקים מדי וכנראה שכך יהיה לכל אורך-חיי. זה לא טוב ולא רע. אין לזה ערך איכותי, אבל יש בזה משום סיבוך נוסף. את יודעת, בשכונה הזאת, שבה חיינו, הרגשתי לעתים קרובות שבעצם רוחות-רפאים מהלכות כאן. זאת הרגשה לא נעימה, עצובה.. על אף הבניינים החדשים, מעט מאוד, למעשה, השתנה. חבל שזה לא השתנה לגמרי, באופן חותך וסופי!

ג

ג'נבה, 14.6.1962

...אני מוצא לי זמן לקרוא, וככל שאני מרבה לקרוא מתחוויר לי איזה חור עצום יש לי בספרות הצרפתית ובספרות בכלל. בכלל אני מרגיש איזה חור יש לי גם בכל היתר — כמעט בכל שטחי החיים. ככל שאני מרבה ללמוד במקצוע — אני יודע פחות. ביחסי עם החברה אני נוכח לדעת שבעצם אני מכיר היטב מעט מאוד אנשים. היחסים שלי שטחיים ואינם מחייבים; והייתי כל כך רוצה להתחייב להיות מעורה בשטחים רבים יותר... ומתחשק לי שוב ללמוד

1 חברו הטייס

2 מכתב זה ושלוש הבאים אחריו נשלחו על-ידי מיכאל לאחותו יעל מג'נבה, העיר בה נולד ואשר אליה נסע ללמוד ולעבוד באשר טיים את לימודיו בחיפה. הוא שהה בג'נבה שנתיים ימים.

ארכיטקטורה ולימודיים הומניים. מבחינה פוליטית אני שוחה בוקום של רעיונות בנליים, שטחיים, בגלל עצם היותם בלתי-מחייבים וקלים מדי. עצלנות גדולה והרסנית. הייתי צריך „לחטוף לבנה בראש“ כדי לצאת מן הלתרגיה שאפפה אותי, הקטנוניות של חיי יומיום.

— — —

דבר אחד מתחוויר לי: עבודה במשרד גדול, ללא אפשרות לחדש אלא רק להעתיק ולהתאים דברים קיימים, מנוונת בצורה רצחנית. במקום להתקדם כל הזמן, לחתור קדימה ולנסות דברים חדשים, בלתי ידועים עדיין — בקיצור, להסתכן ולנסות ליצור משהו חדש — עושים תרגילי ריסון, התאפקות, בלימה, עצירה, זהירות, נבונות. וזה רע, זה הרסני. אני מחכה מאד ליום בו אחזור לארץ ואולי עם ע' נתחיל לעבוד ממש, מתוך קשיים ובעיות שיש להתגבר עליהן ובלי הבטחון האידיוטי של משכורת מדי חודש בחודשו. האם אלו שטויות?

ד

ג'נבה, 4.1.1963

— — —

חזרתי שלשום מאיטליה. ראיתי הרבה דברים, ובין השאר, מה גדול ההבדל בין צילום או רפרודוקציה ליצירה עצמה בציור, בפיסול ובבניה. נדמה לי שההבדל לגבי ציור תמונות אינו תמיד לטובת האורגניזם. וכן הוא לגבי בניינים: צלם אמן יכול לבחור זוויות ומשחקי-אור-צל כאלה שלא ניתן לתפסם בקלות כשנמצאים ליד הבניין או בתוכו. הרבה בניינים נקראים „פוטוגניים“, אך פוטוגני אין משמעותו „טוב“. לגבי פיסול — ההפך נכון באופן מוחלט. מיכל-אנג'לו — צריך לראות את הפסלים כדי להבין את גדולתו של האיש... בקתדרלה יש כמה פסלים שרק התחיל אותם, והם מעניינים ביותר כאשר רואים שמתוך גוש שיש ענקי מתחילה „לצאת“ דמות.

— — —

טיילתי הרבה בעיר (בפירנצה) וראיתי שוב עציזיות ועצי-דקל, צמחייה ים-תיכונית — והרבה שמש.

ה

ג'נבה, 1.2.1963

ראיתי סרט שעשוי לעניין אותך מאד: Mondo Cane (עולם של כלבים), מעין Amérique Insolite במהדורה איטלקית. הסרט מעניין ביותר, פשוט מזועזע ומעורר רחמים: בגינאה החדשה מאמינים הילדים שהם מהשבטים הפראים והפרימיטיביים ביותר החיים היום, שהמטוסים שהם רואים בשדות-התעופה של האי, הם ציפורים שאבותיהם בגן-העדן שולחים להם, אלא שהאדם הלבן ברשעותו ובפיקחותו מטעה אותם ולוקח את המתנות שלהם לעצמו. באי נפוץ מעין פולחן אווירון, שהוא בעצם אליל. מקום-הפולחן הוא מעין מסלול-חניה, חתיכת שדה שהם ניקו מעשבים, ו„מטוס“ עשוי עלים וענפים, ו„מגדל-פיקוח“ — משהו דומה לסככות-השמירה שרואים אצלנו בכרמים או בפרדסים. בלילה הם מדליקים פחיות-נפט לאורך

